

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШИНСЬКОГО»

КОСТЮНІНА ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК: 37.015.3+159.922]:37.091.12:116 (043.3)

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ПЕДАГОГА – ОРГАНІЗАТОРА В УМОВАХ
РЕКРЕАЦІЙНИХ УСТАНОВ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата психологічних наук

Одеса – 2024

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор психологічних наук, професор
Симоненко Світлана Миколаївна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
професор кафедри теорії та методики практичної психології

Офіційні опоненти:

доктор психологічних наук, професор
Шевченко Наталія Федорівна,
Запорізький національний університет,
професор кафедри психології;

кандидат психологічних наук, доцент
Міропольцева Ніна Ігорівна,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
доцент кафедри психології.

Захист дисертації відбудеться «25» травня 2024 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.03 у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «24» квітня 2024 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Бабчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасні умови діяльності вимагають від людини гнучкості та постійного утримання фокусу уваги щодо стану свого Я, відчуття особистісної ідентичності та професійного зростання. У цих умовах професійне випробування фахівця потребує небайдужої позиції, певної рефлексії та адекватної реакції на будь-які зміни в суспільстві. Професійна позиція педагога – організатора закладу рекреації як медіатора міжособистісного, міжгрупового спілкування, його знання, вміння та досвід мають досягати особистісну різноманітність без шкоди для індивідуальної унікальності. Вони повинні стати основою психолого – безпекового функціонування в умовах закладів рекреації. Зазначені аспекти набувають актуальності і завдання покращення психологічної та професійної готовності фахівців до організації безпечного (особистісного, психологічного, фізичного) середовища для дітей, які перебувають в установі рекреації. Держава потребує фахівців зі сформованими професійними компетенціями, необхідними для взаємодії у просторі світової та європейської комунікації, з урахуванням чого, системна підготовка та перепідготовка педагогів - організаторів в установах рекреації є дуже важливою. Крім того, вивчення феномену професійної ідентичності та її детермінант, з урахуванням переходу до суб'єкт - суб'єктного принципу діяльності, містить в собі потенціал для міждисциплінарних досліджень, що, дозволяє виділити це поняття серед інших психологічних чинників. Дослідження професійної ідентичності на певній стадії професійного розвитку дає змогу констатувати лише її локальні, обмежені в часі специфічні риси, глибше розуміння яких досягається лише за умови розгляду цілісного процесу професійного становлення особистості з урахуванням попередніх і наступних стадій професійного розвитку. Вирішення проблеми професійної ідентичності знайшло своє відображення у дослідженнях сучасних науковців: Я.С. Андрушко, А.С. Борисюк, Ж.П. Вірної, П.І. Гнатенко, Л.М. Карамушки, О.М. Коропецької, Н.І. Міропольцевої, О.Я. Романишиної, О.П. Саннікової, А.В. Сергєєвої, С.М. Симоненко, Т.Г. Степаненко, О.О. Фарінець, Н.М. Хомутиннікової, О.В. Чуйко, Н.Ф. Шевченко, М. Brewer, D. Campbell, E.H. Erikson, J.E. Marcia та інших. Слід зазначити, що недостатньо розкритими аспектами у дослідженні професійної ідентичності є термінологічна неузгодженість, неоднозначність визначення психологічної структури й особливостей генезу та валідність способів діагностики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах наукової теми кафедри психології розвитку і соціальних комунікацій «Рекреаційна психологія дитинства», що входить до тематичного плану Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (номер державної реєстрації 0117U000111). Тема дисертації затверджена вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (протокол № 12 від 28 травня 2015 року) та узгоджено в Міжвідомствінній раді з координації наукових досліджень з

педагогічних та психологічних досліджень в Україні (протокол № 6 від 29 вересня 2015 року).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні психологічних особливостей формування професійної ідентичності педагога - організатора в умовах установи рекреації.

Відповідно до поставленої мети визначено наступні **завдання**:

1. Узагальнити підходи до вивчення феномену професійної ідентичності в міждисциплінарному просторі, що окреслені у сучасних дослідженнях.
2. Побудувати гіпотетичну структурно – інтегральну 3D модель професійної ідентичності педагога – організатора закладу рекреації та провести її емпіричну перевірку.
3. Розробити та апробувати психодіагностичний комплекс методик, що дозволить побудувати психологічні профілі фахівців з різним рівнем професійної ідентичності у виділених підгрупах та описати їх відмінності та відокремити ключові чинники.
4. Розробити та провести апробацію практико – орієнтованого, візуально – когнітивного формуючого експерименту, спираючись на розроблену структурно – інтегральну 3D модель професійної ідентичності.

Об'єкт дослідження - професійна ідентичність педагога – організатора закладу рекреації.

Предмет дослідження - психологічні особливості формування професійної ідентичності педагога – організатора в умовах установи рекреації.

Теоретико-методологічні основи дисертації склали: фундаментальні роботи в області психології ідентичності, що висвітлені Е. Еріксоном, Е. Марсія; чисельні праці сучасних дослідників в галузі психології ідентичності: А.С. Борисюк, Ж.П. Вірної, Л.М. Карамушки, І.В. Каплун, Т.М. Марунець, О.А. Матеюк, Н.І. Міропольцевої, В.І. Павленко, О.Я. Романишиної, О.П. Саннікової, А.В. Сергєєвої, Г.В. Троян, К. Шамлян, Н.Ф. Шевченко, О.Л. Шквир, Б. Шеффера, Б. Шледера, Л.Г. Черною, О.В. Чуйко, О.О. Фарінець, Н.М. Хомутиної та інших; дослідження проблем рекреаційної психології дитинства що, окреслені в межах наукової школи С.М. Симоненко та сучасних дослідників: О.М. Грек, В.О. Моляко та інших; системно-діяльнісна концепція підготовки вчителів та психологів О.Я. Чебикіна; науково - психологічні описи з орієнтацією на різноманіття, що представлені в роботах В. Франкла, К. Юнга, А. Adler, J. Barbuto, R. Scholl, W. Bion, R.V. Cattell, A. Crisi, C. Lévi-Strauss, E.H. Erikson, V.E. Frankl, E. Fromm, W. Clare, S.J. Gronnerod, C. Gronnerod, M. Lahad, S. R. Maddi, J.E. Marcia, Plutchik, R. Keflemian, H. Couste, W. James, E. Wartegg, D.W. Winnicott та інших.

Методи дослідження. При вирішенні поставлених завдань було застосовано комплекс методів: теоретичні (аналіз, систематизація та узагальнення та інтерпретація наукових джерел та науково-психологічних даних за темою дослідження) – з метою систематизації уявлень щодо професійної ідентичності педагога – організатора в умовах закладу рекреації та розроблення структурно –

інтегральної 3D моделі професійної ідентичності; емпіричні методи (тестування, опитування, анкетування, контент-аналіз.

З метою дослідження психологічних особливостей становлення професійної ідентичності педагогі – організаторів в умовах закладу рекреації, відповідно до вимог психометрики, у співавторстві з науковим керівником розроблені оригінальні авторські методики, а саме: опитувальник «Особистий професійний вектор» (ОПВ) (С.М. Симоненко, О.В. Костюніна); «Опитувальник дослідження психологічних особливостей професійної ідентичності педагогів - організаторів установи рекреації» (ОДПОП) (С.М. Симоненко, О.В. Костюніна). За допомогою методів опитувальний Лист О. Ліпмана та «Два портрети» (М.М. Фрумкін, Т.П. Зінченко) вивчались професійно – важливі якості фахівців. Для діагностики індивідуально - особистісних характеристик було обрано методики: 16-FPQ-187-A Р. Кеттелла. З метою виявлення готовності до емоційно - напруженої професійної діяльності було задіяно : Life Style Index, LSI (R. Plutchik, H. Kellerman, H. R. Conte) та оригінальні методики «Модель індивідуальної психологічної стійкості» (МПС) (С.М. Симоненко, О.В. Костюніна) та дискурсивно – графічний тест, ДГТ) (С.М. Симоненко, О.В. Костюніна). Для діагностики особливостей джерел мотивації було обрано Motivation Sources Inventory (MSI). Для вивчення особливостей стилю атрибутції подій було залучено опитувальник рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера (РСК).

Статистичне опрацювання результатів включало наступні методи: порівняння середніх з доведенням значущості відмінностей (сума, середнє арифметичне, стандартне відхилення, мода); застосування кореляційного аналізу (U-критерій Манна-Уїтні, r-Пірсона, t-критерій Стьюдента, тау-еквівалентна надійність (α - Кронбаха), метод ϕ - Фішера; якісний аналіз емпіричних даних; кластерний, факторний аналіз. Аналіз автобіографічних спогадів та продуктів праці – для виявлення загальних характеристик, якостей досліджуваних з різним рівнем професійної ідентичності.

Кількісний аналіз даних здійснювався за допомогою програми Microsoft Excel for Microsoft Windows 2007 та статистичного пакету Statistica 13.0.

Експериментальна база дослідження. Емпіричне дослідження проводилось протягом 2014 – 2023 років на базі державного закладу українського дитячого центру «Молода гвардія», м.Одеса. В емпіричному дослідженні сукупно взяло участь 712 осіб, у віці від 19 до 35 років. Групи виділялись за характеристиками: за тривалістю автентичного професійного досвіду; за професією; за гендерною ознакою. Крім того, з метою формування експертної думки, щодо уявлень про еталонний образ фахівця додатково виділено 3 групи експертів, а саме: представники адміністрації ДП УДЦ «Молода гвардія»; педагоги – організатори закладу рекреації; члени тимчасового дитячого колективу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *вперше*: створено структурно – інтегральну 3D модель професійної ідентичності, яка розкриває професійну ідентичність педагога - організатора в умовах закладу рекреації, як похідну від виділених факторів: еталонний образ

професії, диференційно - психологічний потенціал та індивідуальна психосемантична матриця; *емпірично* доведено чотири ієрархічних рівня професійної ідентичності, а саме: когнітивний, асоціативний, автономний та інтегральний; розкрито зміст структурно – інтегральної 3D моделі професійної ідентичності, що розглядається, як система особистісних переконань педагога - організатора установи рекреації, свідомі і несвідомі погляди на самореалізацію в просторі «професія», відносно рівня сформованості професійної ідентичності; вироблена апріорна модель має специфічні властивості: одночасне вимірювання і формування досліджуваних показників, задіяність принципу спіральної динаміки, ієрархічну ознаку; *описано* феномен професійної ідентичності педагога – організатора, як, соціально обумовлений особистісний ментальний конструкт, що, формується опосередковано у процесі соціалізації та професіоналізації особи, з урахуванням особистісного досвіду взаємодії з представниками професійних референтних груп, в основі якого лежить комплекс знань, умінь і навичок, унікальна професійна поведінку та стиль мислення; *охарактеризовано* чотири профіля психологічних захистів що, мають універсальні особливості та значущі кореляційні зв'язки з ієрархічними рівнями гіпотетичної моделі професійної ідентичності. В якості особливостей психологічних захистів нами виявлена універсальна тріада механізмів захисту (реактивне утворення, компенсація, заміщення), що обумовлена суто процесом професійної діяльності; *розроблено та апробовано* візуально – когнітивний формуючий експеримент, програма якого враховує специфіку структурно – інтегральної 3D моделі професійної ідентичності та пов'язаних з нею чинників;

- *удосконалено*: комплексний підхід до оцінювання психологічних особливостей формування професійної ідентичності педагогів – організаторів, проведено факторізацію та виділено наступні фактори: загальні уявлення досліджуваних щодо ідеального образу професії, професійно – важливі якості та навички, мотиваційно - динамічні, особистісні та афективно – стильові чинники; класифікацію детермінант професійної ідентичності, до яких віднесено: джерела мотивації, внутрішня атрибуція, інтернальність, рівень домагань у професійній сфері, інтроспективне оцінювання ідеального образу професії, активність, відповідальність, виключність в процес, інтерактивність, альтернативність. Описані відповідні психологічні особистісні профілі;

- *отримали подальший розвиток*: систематизація джерел інформації та продуктів діяльності для подальшого аналітично – психологічного опису професії «Педагог – організатор закладу рекреації»; впровадження нового змісту і способів перепідготовки та підготовки педагогів – організаторів;

- *уточнені, доповнені та поглиблені* теоретико - методологічні основи дослідження психологічних детермінант формування професійної ідентичності педагогів - організаторів в умовах рекреаційних установ.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у запропонованому системному підході до організації психологічного супроводу формування професійної ідентичності фахівців; розроблені рекомендації з

підвищення професійного рівня педагогів, психологів та здобувачів освіти в царині професійної компетентності в умовах закладів рекреації з залученням отриманих результатів даного дослідження. Результати теоретичної та практичної частин роботи можуть бути використані в процесі підготовки майбутніх психологів, педагогів, педагогів - організаторів при викладанні дисциплін: «Загальна психологія», «Педагогічна психологія», «Вікова психологія», «Психологія ідентичності», «Рекреаційна психологія дитинства», «Організаційна психологія» та розробки тренінгових програм спрямованих на підвищення професійного рівня фахівців. Запропонована авторська методика та розроблені оригінальні методи вивчення професійної ідентичності є надійними та валідними психодіагностичними інструментами, придатними, як для застосування в умовах проведення емпіричних досліджень, так і з практичною метою.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес: Державного підприємства Український дитячий центр «Молода гвардія» (довідка № 04/01- 16 /146 - 23 від 22.06.2023 року); Полтавський державний медичний університет (довідка № 154/56 від 27.06.2023 року); Хмельницької гуманітарно – педагогічної академії (довідка № 277 від 08.06.2023 року), Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (Протокол №4 від 04.04.2023 року).

Особистий внесок автора в роботах, що були виконані у співавторстві. Автором узагальнено стан проблеми, систематизовано теоретичні дані, що розкривають особливості формування професійної ідентичності педагогів - організаторів в умовах рекреації, розроблено апріорну структурно – інтегральну 3D модель професійної ідентичності; проведено класифікацію та факторізацію показників моделі; здійснено постановку проміжних дослідницьких завдань на різних етапах створення та апробації оригінального діагностичного комплексу; самостійно зібрано емпіричні дані, проведено математико-статистичну обробку та інтерпретацію отриманих результатів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження обговорювалися на: Міжнародній науково – практичній конференції «Когнітивні процеси та творчість» (Одеса, 2011, 2012); II Міжнародній науково – практичній конференції «Актуальні проблеми рекреаційної психології та педагогіки дитинства», (Одеса, 2012); I Міжнародній науково – практичній конференції «Когнітивні та емоційно – поведінкові фактори повноцінного функціонування людини: культурно - історичний підхід» (Харків, 2013); Всеукраїнській науково – практичній конференції «Тенденції розвитку психології в Україні» (Київ, 2014); Міжнародній науково – практичній конференції «Актуальні проблеми рекреаційної психології та педагогіки дитинства», (Одеса, 2014, 2018); V Міжнародній науково – практичній конференції «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства», (Київ, 2016).

Публікації. Основні результати даного дослідження відображені в 10 публікаціях, серед яких, 4 статті у фахових наукових виданнях України, 1 стаття в міжнародних наукових виданнях; 4 публікації в інших виданнях; 1 авторське

свідоцтво.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (331 найменування) та додатків. Повний обсяг роботи становить 299 сторінки. Основний текст дисертації викладено на 192 сторінці. Робота містить 29 таблиць та 28 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу та завдання дослідження, розкрито теоретико-методологічні засади, методи дослідження, висвітлено наукову новизну роботи, її теоретичну та практичну цінність, вказано форми апробації результатів дисертаційного дослідження та наведено дані про публікації.

У першому розділі «Теоретико – методологічні підходи дослідження професійної ідентичності у вітчизняній і закордонній науці» спираючись на результати узагальнення теоретико-емпіричних досліджень вивчаються визначення ключових понять дослідження, а саме: «ідентичність», «професійна ідентичність», «рекреація та рекреаційний період»; систематизуються підходи до вивчення структури та психологічного змісту феномену професійної ідентичності; описано універсальні та специфічні умови, що впливають на формування професійної ідентичності; змодельована апріорна структурно – інтегральна 3D модель професійної ідентичності, визначена її структура; есплікуються спірально – ієрархічні та якісні складові моделі.

Дослідження ідентичності має широке представництво у наукових дослідженнях. Дослідники визначають ідентичність як базову умову щодо досягнення психологічного благополуччя, самоактуалізації особистості; в цьому сенсі, ідентичність розуміється як когнітивна система, що виконує роль регуляції поведінки у відповідних умовах (Drever, W. James, Sullivan, Hoffman, Hinshelwood, Kohut, Winnicott, Mitchell, Foster, Balint, Marcia, Mead, E.Erikson, Raphael O. Кернберг, М. Кляйн, М. Малер, Д. Стерн, Р. Фейрберн, А. Фрейд, З. Фрейд, М. Якобі, А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм). Дослідженням феномену ідентичності та відокремленням видів ідентичності займаються сучасні вітчизняні науковці: А.С. Борисюк, Ж.П. Вірна, В.Л. Зливков, Л.М. Карамушка, С.О. Копилов, О.В. Костюніна, М.Марунець, В.О.Моляко, М.М.Павлюк, О.П. Саннікова, А.В. Сергеева, С.М. Симоненко, О.О. Фарінець. Автори окреслюють, що професійна ідентичність - еклектичне поєднання когнітивних, мотиваційних і ціннісних складових, де, «викристалізуються» ціннісні професійні установки і визначається концептуальне уявлення людини про своє місце в референтній групі; феномен має інтегральний характер і є універсальною підставою адаптації фахівців у професійній сфері та забезпечує їм психологічне благополуччя.

Таким чином, на основі аналізу методичних підходів до вивчення професійної ідентичності, вважаємо, що професійна ідентичність педагога – організатора, може бути розглянута як, соціально обумовлений особистісний ментальний конструкт, що

формується опосередковано у процесі соціалізації та професіоналізації особи, з урахуванням особистісного досвіду взаємодії з представниками професійних референтних груп, в основі якого лежить комплекс знань, умінь і навичок, унікальна професійна поведінка та стиль мислення.

Ґрунтуючись на проведеному теоретичному аналізі масиву наукових робіт та даних емпіричних досліджень була сконструйована гіпотетична структурно – інтегральна 3D модель професійної ідентичності педагога - організатора, що представляє собою систему особистісних переконань педагога - організатора, його свідомі і несвідомі погляди на самореалізацію та динамічні показники, що проявляються в професійній площині.

Методологічною основою розробки моделі стали: системний підхід О.М. Леонтьєва; принципи моделювання складних психічних явищ у психології (В.Ф. Петренко); теорія «спіральної динаміки» (К. Грейвз, К. Кован, Д. Бек). В якості унікальних визначальних структурно – інтегральної 3D моделі (рис.1) нами виділено наступне: найсуттєвішою визначальною характеристикою моделі є її властивість водночас вимірювати (діагностувати) і формувати досліджувані показники; характер взаємозв'язку між кластерами моделі характеризується ознаками мінливості, що призводять до проявів та розвитку якісно нових ознак і властивостей.

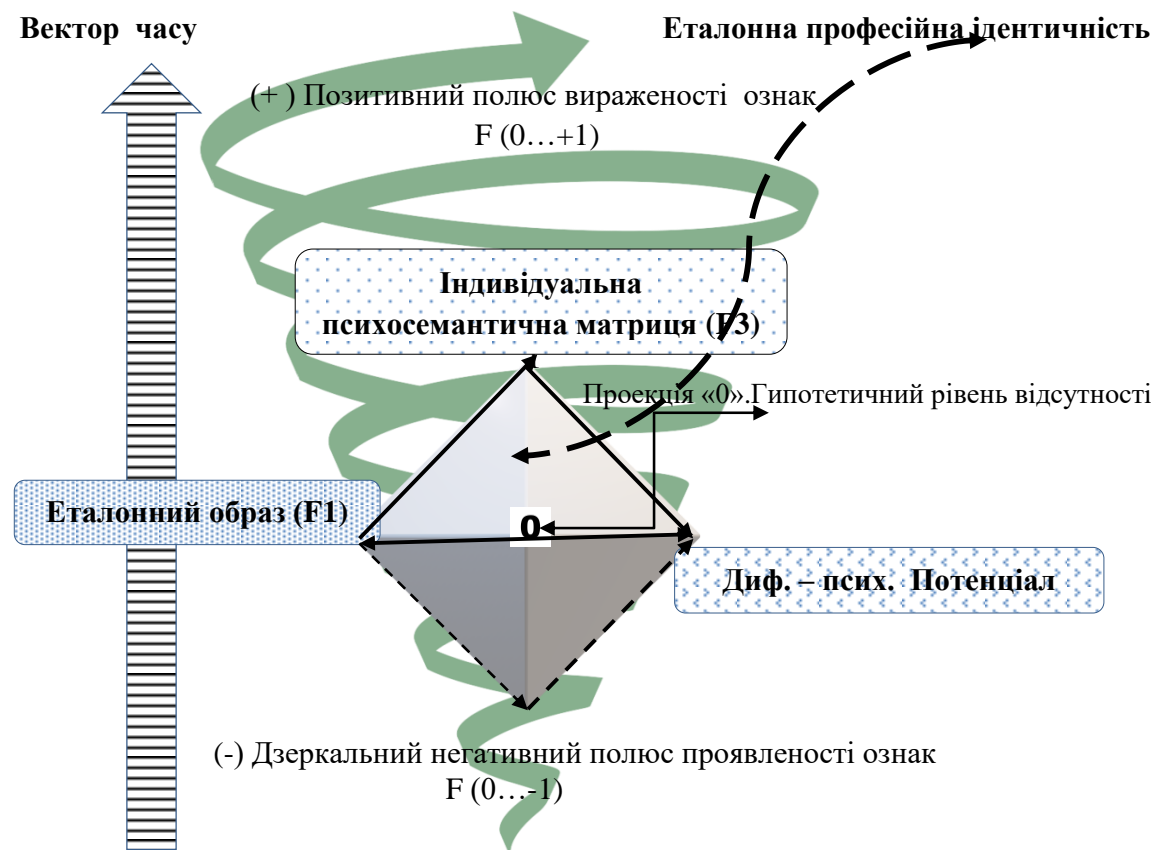

Рис. 1. Структурно – інтегральна 3D модель професійної ідентичності педагога – організатора закладу рекреації

Формування професійної ідентичності детерміновано часом і спірально – ієрархічним принципом; спіральний принцип враховує регресивні процеси; закруток «спіралі» моделі формується як перехід від егоцентричного та експресивного самовираження (орієнтація на Я) до жертвовності, подвижництва та самовідданості (орієнтація на МИ) та в зворотному напрямку.

Рівні моделі професійної ідентичності мають певну ієрархію, а саме: рівень першого порядку (когнітивний); рівні другого порядку (асоціативний, автономний) та рівень розкриття особистісного потенціалу і професійної експертизи (інтегральний); рівнева фіксація професійної ідентичності можлива в рамках континууму: «негативний» - «позитивний» і детермінована зовнішньою ситуативною активністю і особливостями внутрішнього психічного плану.

У **другому розділі** «Дослідження психологічних особливостей професійної ідентичності педагогів – організаторів установи рекреації» описується логіка емпіричного дослідження, шляхи його організації; обґрунтовується вибірка та склад комплексу психодіагностичних методик; представлено блок оригінальних методів та процедур, проводиться їх стандартизація. Проведено огляд психодіагностичних методик, спрямованих на отримання інформації щодо різних чинників професійної ідентичності.

Базуючись на отриманих даних теоретичного аналізу нами було окреслено факторний склад моделі, що відображає зміст складових досліджуваного феномену, а саме: еталонний образ професії (F1) – індивідуально - особистісні параметри міжособистісної взаємодії: інтелектуальні, комунікативні та емоційно – вольові якості особистості; диференційно - психологічний потенціал (F2) – сукупність динамічних індивідуально - психологічних показників (мотивація, самооцінка, «успішність - неуспішність», відповідальність), які, як наслідок, призводять до розвитку та формування професійної ідентичності у професійному середовищі (заклад рекреації); індивідуальна психосемантична матриця (F3) – сукупність характерологічних, афективних особистісних складових, які сприяють або перешкоджають встановленню та підтриманню контактів на професійному рівні: альтерогративність, довіра, емпатія. Презентовано комплекс оригінальних психодіагностичних методик: опитувальник «Особистий професійний вектор» (ОПВ) (С.М. Симоненко, О.В. Костюніна); «Опитувальник дослідження психологічних особливостей професійної ідентичності педагогів - організаторів установи рекреації» (ОДПОП) (С.М. Симоненко, О.В.Костюніна); опитувальник «Модель індивідуальної психологічної стійкості» (МПС) (С.М. Симоненко, О.В. Костюніна), дискурсивно – графічний тест, ДГТ) (О.В. Костюніна). Означені методики розроблені відповідно до вимог психометрики. Результати апробації довели, що створені методики відповідають психометричним вимогам і можуть бути використані в наукових цілях.

Сформовано вибірку «Педагоги - організатори установи рекреації» : сукупна вибірка (n = 712); з яких: сформовано групи з різною тривалістю стажу роботи, n= 214; з метою встановлення організаційно - психологічних чинників професійної діяльності було сформовано 3 групи експертів (адміністрація установи рекреації, педагоги -

організатори, виділені за критерієм «успішність» та діти - рекреанти у віці 12 - 17 років), 284; у формуючому експерименті взяли участь, $n = 214$ (експериментальна і контрольна група).

У **третьому розділі** «Результати емпіричного дослідження психологічних особливостей професійної ідентичності педагогів - організаторів установи рекреації» подаються емпіричні дані, за допомогою яких розкривається характер взаємозв'язків між чинниками структурно – інтегральної 3D моделі професійної ідентичності та виділеними ієрархічними рівнями. Проводилась факторізація апріорної моделі. Розроблено та описано психологічні профілі в групах виділених за ієрархічно - рівневою ознакою, проведено корекцію моделі з урахуванням отриманих емпіричних даних.

За результатами дослідження психологічних особливостей професійної ідентичності емпірично було визначено чотири рівня професійної ідентичності, а саме: когнітивний (ПІ кгн), асоціативний (ПІ ас), автономний (ПІ авт) та інтегральний (ПІ інт). Кореляційний аналіз виявив статистично значущі відмінності та зворотний зв'язок між групами: ПІ кгн/ПІ ас/ПІ авт ($U:1022$ ($p \leq 0,05$); 1216 ($p \leq 0,01$)). З метою опрацювання первинних результатів емпіричного дослідження, що містить великий обсяг змінних та виявлення відмінностей між ознаками професійної ідентичності, спираючись на апріорну структурно – інтегральну 3D модель професійної ідентичності, було проведено факторний аналіз масиву даних, де, в якості ключових факторів виділено: еталонний образ професії, диференційно - психологічний потенціал, індивідуальна психосемантична матриця; для кожної групи факторів окреслено по п'ять композитних елементів, а саме: «альтерогративність»; «професійна ідентичність»; «емоційний та комунікативний потенціал особистості»; «комунікативна настанова»; «відповідальність». Відсоток пояснюваної дисперсії для загальної групи склав – 53,8%; для виділеної групи асоціативного рівня – 57,1%; для групи інтегрального рівня професійної ідентичності – 53,6 %. Порівняльний аналіз факторної структури та компонентного складу виділених факторів дозволяє констатувати, що, профілі професійної ідентичності виділених груп за ознакою ієрархічності характеризуються як тотожністю, так і розбіжностями. Подібними є кількість компонентів та їх інформативність. Найбільш значущим чинником структурно – інтегральної 3D моделі у виділених групах виступає якість «альтерогративність»; далі наслідуює «професійна ідентичність»; емоційний та комунікативний потенціал особистості займає третє місце; наступними за значущістю виділено «комунікативну настанову» та «відповідальність». Питомі розбіжності спостерігаються в факторних навантаженнях змінних «емоційний та комунікативний потенціал особистості», «комунікативна настанова» та «відповідальність».

Таким чином, отримані результати факторного аналізу дозволяють стверджувати, що професійна ідентичність у виділених групах характеризується універсальними психологічними та професійно – специфічними особливостями. В якості універсальних психологічних особливостей ми розглядаємо факторну

архітектуру структурно – інтегральної 3D моделі. Професійна зумовленість окреслюється у складі та ступені вираженості змінних. Визначено компонентний склад виділених факторів (загальна вибірка, $n=214$), максимальні факторні навантаження виявлено: «альтерогративність» (гендерна ознака (0,837); ідентифікаційно – особистісний компонент (0,829); емоційно – вольовий компонент (0,783); відношення з іншими (0,748); міжпоколінна трансмісія (0,726); «професійна ідентичність» (рівень домагань (0,615); цінність, значущість, характерні для професійної діяльності (0,513); самооцінка (- 0,807); відповідальність особистості (- 0,804); професійний нігілізм (-0,735); «емоційний та комунікативний потенціал особистості» (емпатія (0,803); емоційний інтелект (0,798); невербальна комунікація (0,527); емоційна досвідченість (0,516); «комунікативна настанова» (брюжання (0,714); негативний особистий досвід спілкування з оточуючими (0,655); відкритий прояв жорстокості щодо оточуючих (0,638); «відповідальність» (управління своїми емоціями (0,716); самомотивація (0,616); особистісна нейтральність (0,504). За результатами факторного аналізу, підтверджено структуру апріорної структурно – інтегральної 3D моделі професійної ідентичності педагога - організатора закладу рекреації. Проведений кореляційний аналіз взаємозв'язків кількісних показників моделі, довів цілісність феномену, що забезпечується сукупністю зав'язків і відносин між компонентами моделі ($\rho \leq 0,05$).

У табл.1, надано значимі зв'язки між інтегральними показниками та виділеними групами.

Аналіз композитної структури апріорної моделі показав, що досліджуванні відчують задоволення та зацікавленість від професійної діяльності, наявна потреба в соціальному визнанні, приймають професійні та корпоративні норми і цінності за допомогою формування професійної ідентичності; доведено високу тісноту зв'язку в сукупній картині уявлень образу педагога - організатора в групах з різним рівнем професійної ідентичності; доведено, що профіль захисної поведінки в групах дослідження відрізняється на різних етапах професійної ідентичності та досліджено взаємозв'язок стилів захисної поведінки з рівнями професійної ідентичності.

Доведено, що показники за шкалами життєстійкості у виділених групах перебувають в зоні високих значень, тобто, в цілому, для досліджуванних характерною є здатність активно і гнучко діяти в ситуації стресу, а, рівень професійної ідентичності суттєво не впливає на здатність досліджуванних витримувати стресову ситуацію, зберігаючи внутрішню збалансованість і не знижуючи успішність діяльності. Аналізуючи взаємозв'язок профілів рис досліджуванних, спираючись на отримані результати факторного аналізу, що був проведений на загальній вибірці, було диференційовано специфічні психологічні професійно - орієнтовані профілі що пов'язані з виділеними ієрархічними рівнями професійної ідентичності.

Компонентний склад виділених профілів, за факторним навантаженням, окреслено наступним чином: альтерогративна готовність (f.A,I,L,N,Q3); ігротехнічна (f.A,B,E,F,H,O,Q1); психологічна готовність (f.A,E,F,H,L,N,Q2); інтерактивна

готовність (f.V,M,Q1); емоційно – вольова (f.C,G,I,O,Q3,Q4); висока значущість, з точки зору формування професійної ідентичності педагога – організатора належить психологічній та альтероградивній готовності, тобто, незалежно від обставин, педагоги – організатори проявляють емпатію, приймають «іншого», конструктивно вирішують міжособистісні конфлікти.

Таблиця 1.

Значимі кореляційні зв'язки між інтегральними показниками моделі та виділеними ієрархічними рівнями професійної ідентичності

Категорії	Інтегральні показники	ІІ кгн	ІІ ас	ІІ авт	ІІ інт
Диференційно психологічний потенціал	Вп	1673	1725	1879	1002
	Звн	1665	1769	1775	983
	Внт	1734	1715	1887	979
	Інт	1890	1576	1605	771
	РД	972	299	352	425
	Із	195	713	126	402
	Ід	974	311	578	-288
	Ін	975	348	553	346
	Ів	412	367	191	313
Еталонний образ професії	Ім	172	557	497	379
	Кмн	432	321	354	342
	Влв	243	419	428	434
Індивідуальна психосемантична матриця	Рзм	117	223	243	241
	D	115	219	392	403
	F	889	677	436	448
	H	652	764	352	-423
	B	272	195	269	321
	A	453	0	298	337

Примітка. Тут і далі: 1) нулі і коми відсутні; 2) умовні позначення: ІІ кгн - когнітивний рівень моделі професійної ідентичності; ІІ ас - асоціативний рівень; ІІ авт – автономний рівень; ІІ інт – інтегральний рівень; 3) інтегральні показники: Вп - внутрішні процеси; Звн - зовнішня концепція «Я»; Внт - внутрішня концепція «Я»; Інт - інтерналізація мети; РД - рівень домагань; Із - шкала загальної інтернальності; Ід - шкала інтернальності в області досягнень; Ін - шкала інтернальності в області невдач; Ів - шкала інтернальності в області виробничих відносин; Ім - шкала інтернальності в області міжособистісних відносин; Кмн – комунікативні ПВЯ; Влв – вольові ПВЯ; Рзм – розумові ПВЯ; D - компенсація; F - заміщення; H - реактивне утворення; B - витіснення; A – заперечення.

Порівняльний професійно - орієнтований психологічний профіль досліджуваних (за методикою 16-PF-187) представлено на рис.2.

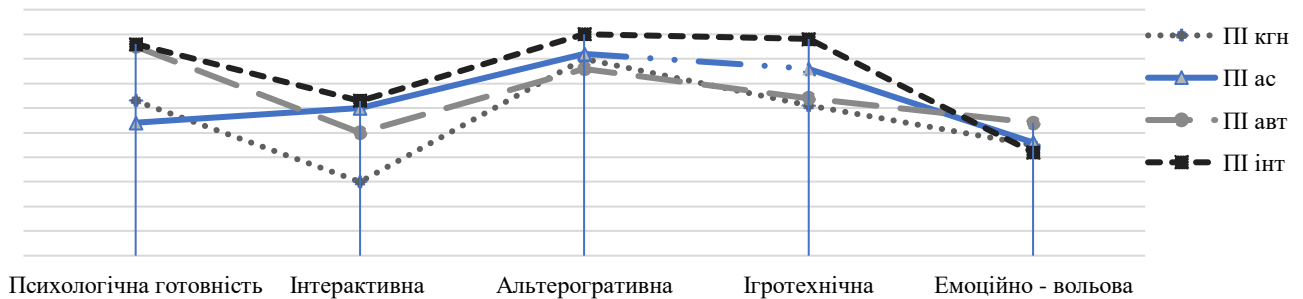

Рис.2. Психологічні профілі за методикою 16 PF у осіб, які мають різний рівень сформованості професійної ідентичності

Примітка. ПІ кгн (когнітивний рівень професійної ідентичності); ПІ ас (асоціативний рівень професійної ідентичності); ПІ авт (автономний рівень професійної ідентичності); ПІ інт (інтегральний рівень професійної ідентичності);

З метою вирішення завдання оцінки формуючого впливу, було реалізовано візуально - когнітивний формуючий експеримент. Результати констатуючого і контрольного заміру стану професійної ідентичності в експериментальній групі до і після проведення формуючого експерименту виявили достовірну різницю ($p=0,01$) в рівні розвитку показників, що вказує на його валідність і ефективність проведення; стихійне формування професійної ідентичності призводить до статистично незначного розвитку вимірюваних навичок (відмінність між показниками середніх значень в контрольній групі статистично не значимі ($p < 0,05$); (рис. 3.).

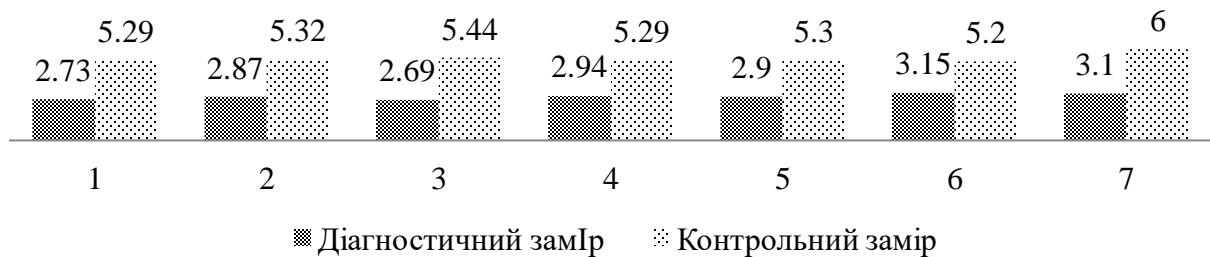

Рис.3. Динамка ПВЯ в експериментальній групі.

Позначення. 1 - образ професії, 2 - самооцінка, 3 - емоції, 4 - активність, 5 - включенність в роботу, 6 - робота з інформацією, 7 - комунікативна готовність.

За допомогою кореляційного аналізу встановлено статистично значимі зв'язки чинників структурно – інтегральної 3D моделі професійної ідентичності в процесі

проведення візуально – когнітивного формуючого експерименту, що емпірично підтверджує теоретичні погляди на взаємозв'язок та взаємовплив означених чинників, до яких віднесено: розвиток і якісне наповнення образу професії; навички управління емоціями, які були розвинені слабше інших, тепер розвинені досить добре; виробилися навички роботи з інформацією, підвищилася активність і залученість в групові процеси. Найістотніше зрушення спостерігається в сфері самооцінки та розвитку комунікативних умінь, що вказує на сформованість у виділених групах навичок самопрезентації, уміння розговорити співрозмовника, створювати позитивний настрій на спілкування.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретико - методологічний аналіз, узагальнення підходів до вивчення феномену та емпіричного дослідження психологічних особливостей формування професійної ідентичності.

1. З'ясовано, що, для сучасного стану вивчення професійної ідентичності характерним є різноплановість теоретичних і прикладних психологічних досліджень, акумуляція накопичених емпіричних результатів, відокремлених локальних показників та чинників. В дослідженнях основними характеристиками професійної ідентичності виділено: інтегративність, рівнева динамічна структура, статус професійного самовизначення, характеристика особистості з точки зору її професійної взаємодії з навколишнім світом. Незважаючи на ряд істотних відкриттів в області дослідження професійної ідентичності як загального поняття, так і окремих професій, дотепер феномен професійної ідентичності не має єдиного пояснення й змісту, неоднозначно визначена психологічна структура, рівні й особливості генеза, не знайдені надійні способи діагностики.

2. Визначено умови формування професійної ідентичності в умовах, особливості професійної діяльності, а саме: умови рекреації, в яких суб'єкт (рекреант) відновлює своє психічне та фізичне здоров'я, має можливість не тільки відпочити, оздоровитись, але і отримати нові стимули та настанови для саморозвитку; виявлення пріоритетності і затребуваності організованого оздоровлення та відпочинку дітей з боку держави та соціальної і професійної самореалізації фахівців; визначено адаптивні умови праці і відпочинку: ритм і циклічність роботи, інтенсивність психофізичних навантажень, дотримання режиму відпочинку, умови для релаксації і відновлення; специфічні комунікативні міжособистісні умови; явища професійного відчуження. Показано що, специфічними умовами професійної діяльності педагогів - організаторів виступає те, що суб'єкт активно приймає участь у організації психолого - педагогічного супроводу та інтенсивній соціально – комунікативній активності, працює над підвищенням рівня психологічної підготовленості до професійної діяльності, реалізує когнітивно – творчу умову організації відпочинку рекреантів.

2. Вироблено та обґрунтовано особистісно – орієнтовану структурно – інтегральну 3D модель професійної ідентичності, що розглянуто нами, як систему

особистісних переконань педагога - організатора установи рекреації, свідомі і несвідомі погляди на самореалізацію в просторі «професія», що, детерміновані рівнем сформованості професійної ідентичності. Запропонована модель професійної ідентичності має специфічні ознаки, а саме: задіяність принципу спіральної динаміки; наявність взаємозалежних динамічних показників; ієрархічна ознака. Модель описана за допомогою інтегральних категорій: мотиваційно - динамічні та афективно – символічні показники, професійно – орієнтований особистісний профіль. Емпірично доведено чотири ієрархічних рівня професійної ідентичності, а саме: когнітивний, асоціативний, автономний та інтегральний.

3. Розроблено оригінальний психодіагностичний комплекс: опитувальник «Особистий професійний вектор» (ОПВ) (С.М. Симоненко, О.В. Костюніна); «Опитувальник дослідження психологічних особливостей професійної ідентичності педагогів - організаторів установи рекреації» (ОДПОП) (С.М. Симоненко, О.В. Костюніна); опитувальник «Модель індивідуальної психологічної стійкості» (МІПС) (С.М. Симоненко, О.В. Костюніна), дискурсивно – графічний тест, ДГТ) (О.В. Костюніна). Проведена психометрична перевірка і отримано підтвердження валідності та надійності оригінальних авторських методик та отримані задовільні психометричні показники.

4. Виявлено та описано психологічні особливості фахівців, що знаходяться на різних ієрархічних рівнях професійної ідентичності; окреслено психологічні особливості в процесі формування професійної ідентичності, а саме: зміна психологічного стану досліджуваних від переживань тривоги і збудження (на когнітивному рівні професійної ідентичності) до стану спокою, стабільності та і колегіальності (інтегральний рівень професійної ідентичності). Отримано емпіричне свідчення інтернального характеру професійного самосприйняття, що обумовлює професійну майстерність суб'єкта: інтернальний контроль, що кореспондує з формуванням професійної ідентичності, складається з інтернальності у сфері досягнень і інтернальності в області невдач.

5. Виділено значущі зв'язки між професійною ідентичністю та мотиваційно – динамічними, особистісними та афективно - стильовими особливостями, показниками джерел мотивації та рівнями сформованої професійної ідентичності що детермінують розвиток психологічних особливостей, до яких віднесено: задоволення та зацікавленість від професійної діяльності, потреба в соціальному визнанні, прийняття професійних норм та цінностей. Встановлено нелінійна і стійка тенденція розвитку інтернальності, прямий взаємозв'язок рівня професійної ідентичності та спрямованості локусу контролю педагогів - організаторів в міжособистісному спілкуванні, тобто, досліджуванні незалежні, орієнтуються на власну думку, який, значно полегшує їх адаптацію, мотивуючими факторами досліджуваних є зовнішнє психологічне підкріплення, потреба в досягненні високих цілей і виконанні завдань з якими вони можуть впоратися, відповідно особистісним реальним можливостям.

6. Проведене комплексне оцінювання та виділено в процесі кластеризації 9 типових «профіль» особистісно – типологічних особливостей, що пов'язані з

ієрархічними рівнями структурно – інтегральної 3D моделі професійної ідентичності, а саме : професійно – орієнтовані, захисні та характерологічні профілі. Кластеризація проведена на підставі зовнішнього критерію, отриманого за допомогою методу експертних оцінок. Описано психологічний зміст виділених «профілів»:

– професійно - орієнтований профіль характеризує пріоритетність психологічної та альтероградивної готовності, тобто, незалежно від обставин, педагоги – організатори проявляють емпатію, приймають «іншого», конструктивно вирішують міжособистісні конфлікти. Для педагогів - організаторів на продуктивних рівнях професійної ідентичності (автономний та інтегральний рівні) характерними є: наполегливість, стресостійкість, соціабельність; схильність до організаторської діяльності, успішність в професіях, що вимагають об'єктивності, рішучості, врівноваженості; самоконтроль, свідомість, схильність до дотримання етикету; певна емоційна зрілість. На початкових рівнях професійної ідентичності (когнітивний та асоціативний) виявлено особливості, що свідчать про кризу професійної ідентичності, а саме: виявлено достовірно високі показники емоційної нестійкості, присутність емоційних переживань негативного характеру при наявності достовірно високого контролю над емоціями, що проявляється у відчутті невизначеності, небезпеки, внутрішньому неспокої, дратівливості; діагностовано психологічна потреба досліджуванних в спокої, релаксації; доведено схильність до афективної поведінки та агресії;

– виділено специфічні умови формування захисного профілю, в якому, загальна динамічна картина характеризується «ефектом краю» та поступовістю формування. Для профілю захистів характерна наявність «тріад»: реактивне утворення - заміщення - компенсація; реалізацію механізмів психологічних захистів детермінує сама професійна діяльність, що підтверджується спільністю захисного профілю у виділених групах. Характерними особливостями, детермінованими виділеними захисними профілями є наступні психологічні якості: висока активність в реалізації спортивно - туристичних заходів, здатність ефективно вирішувати практичні завдання, що дозволяє швидко досягати успіхів у професійній діяльності, добре адаптуватися в будь-якій ситуації; здатність перетворювати негативний афекту в позитивний, забезпечуючи доцільність професійної поведінки. При цьому, активність і висока швидкість захисних процесів, при неможливості досягнення поставлених цілей, може призвести до спалахів агресивності, асоціальних проявів у випадках, коли травмуюче переживання досягає критичних значень і відсутній конструктивний спосіб зниження напруги;

– виявлено дворівневий характерологічний профіль, що дозволяє проводити кількісно – якісний аналіз когнітивної та афективної сфери самосприйняття досліджуванних; описано особливості когнітивної обробки інформації та особистісної емоційної сфери в групах, що знаходяться на різних ієрархічних рівнях професійної ідентичності. Виявлено універсальну тенденцію порушення операціональної, динамічної, мотиваційної та особистісної сторін

мислення; ознаки емоційного вигорання, які проявилися в персеверативних тенденціях, переживанні невизначеності життєвої мети.

7. Доведено, що, рівень професійної ідентичності суттєво не впливає на здатність досліджуваних витримувати стресову ситуацію. До переважаючих копінг - стратегій віднесено: переконання, цінності, емоційний обмін з іншими людьми, творча реалізація, визначення свого призначення; в той же, час, в ситуації професійного стресу досліджуваним недостатньо використовують когнітивні стратегії (міркування, планування, навчання, збір інформації, розставляння пріоритетів, внутрішній діалог);

8. Результати візуально – когнітивного формуючого експерименту підтверджують позитивні зміни показників професійної ідентичності та розвиток професійно - значущих якостей; статистична перевірка за допомогою критерію Манна - Уїтні показала, що, відмінності між показниками середніх значень в контрольній групі статистично не значимі, тобто, стихійне формування професійної ідентичності призводить до статистично незначного розвитку вимірюваних навичок, що може говорити про неефективність такого підходу. Виявлено достовірну різницю в рівні розвитку показників експериментальної групи та підвищення рівня всіх показників після реалізації програми візуально - когнітивного експерименту. Найістотніше зрушення спостерігається в сфері самооцінки та розвитку комунікативних умінь, що вказує на сформовані у досліджуваних навичок самопрезентації, вміння розговорити співрозмовника, створювати позитивний настрій на спілкування. Розглядаючи динаміку розвитку всіх навичок, можна відзначити, що, навички управління емоціями, які були розвинені слабше інших, тепер розвинені досить добре. Відзначено розвиток і якісне наповнення образу професії, виробилися навички роботи з інформацією, підвищилася активність і залученість в групові процеси. Результати проведеного формуючого експерименту, вказують на його валідність і ефективність.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у визначенні та подальшій розробці методів оцінки та формування професійної ідентичності, адже, сформована професійна є основою психолого – безпекового функціонування та умовою покращення психологічної та професійної готовності фахівців до організації безпечного (особистісного, психологічного, фізичного) середовища для дітей, які перебувають в установі рекреації. Також особливий інтерес становить розробка формуючих тренінгових програм, що сприятимуть підвищенню професійної та самоефективності фахівців.

Основні положення дисертації відображені в публікаціях:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Костюнина Е. В. Адаптация подростков в рекреационной среде как явление инициации взросления. *Наука і освіта*. 2011. № 11. С.90 - 94.
2. Симоненко С. М., Е. В. Костюнина, співавт. Рекреационная психология детства: достижения и перспективы. *Наука і освіта*. 2014. № 12. С. 7-12.
3. Костюнина Е.В. Профессиональная идентичность педагогических работников

рекреационного учреждения: новые возможности исследования. *Наука і освіта*. 2016. № 9. С.84 - 92.

4. Symonenko S., Kostyunina O. Structural-Integrated 3D Model of a Teacher-Organizer Professional Identity in Conditions of Recreation Institution. *The Journal of V.N.Karazin Kharkiv National University. A Series of «Psychology»*. 2021. № 71. С. 81-91.

Статті у наукових виданнях іноземних держав:

1. Костюніна Олена. Формуючий фактор розвитку професійної ідентичності педагога – організатора в умовах установ рекреації. *International Science Journal of Education & Linguistics*. Vol. 2, No. 1, 2023, pp. 22-30. doi: 10.46299/j.isjel.20230201.02.

Публікації в інших наукових виданнях:

1. Симоненко С.Н. Костюніна Е.В. Разработка программы психологического сопровождения становления субъекта профессиональной деятельности в сфере финансов. Развитие личности профессионала в условиях социально – освітніх трансформацій суспільства: теорія і практика: *мат-ли між. наук. – практ. конф.* (Одеса, 7-8 травня 2007 р.). Одеса: СМІЛ. 2007. С.69 – 73.

2. Костюніна Е.В. Психологические факторы становления профессиональной идентичности педагога – организатора в условиях неопределенности. Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства: *мат-ли V міжн. наук. – практ. конф.* (Київ 11 - 12 листопада 2016р.). С. 66 - 67.

3. Костюніна О. Психологічна структура професійної ідентичності педагога – організатора рекреаційного закладу: структурно – інтегральна 3D модель та її прикладне втілення. Рекреаційна психологія дитинства: теорія і практика: кол.монографія / За загальною редакцією С.М. Симоненко. К.: «Центр учбової літератури» 2017. С. 243 -266.

4. Шубелка Н.В., Костюніна О.В. Практичний інструментарій професійної діяльності педагогічних кадрів оздоровлення та відпочинку у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку (з досвіду роботи ДП «Український дитячий центр «Молода гвардія»). Навчально – методичний посібник. Вид. 2 – е, доповнене і перероблене. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 208 с.

Авторські свідоцтва:

А.с. Науково - методичний твір «Дискурсивно-графический тест/ модификация цветовой контроль (ДГТ)»/ О.В. Костюніна. №74328, 28.01.2018 року, 5 с.

АНОТАЦІЯ

Костюніна О.В. Психологічні особливості становлення професійної ідентичності педагога – організатора в умовах рекреаційних установ. – Рукопис.

Дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю спеціальність 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Одеса, 2024.

У дисертаційній роботі викладено результати дослідження психологічних особливостей формування професійної ідентичності в умовах закладу рекреації.

Професійна ідентичність педагога – організатора закладу рекреації розглянута як соціально обумовлений особистісний ментальний конструкт, що формується опосередковано у процесі соціалізації та професіоналізації особи, з урахуванням особистісного досвіду взаємодії з представниками референтних груп, в основі якого лежить комплекс знань, умінь і навичок, унікальна професійна поведінку та стиль мислення. Спираючись на теоретичний аналіз досліджень в галузі психології професійної ідентичності та автентичний професійний досвід розроблено структурно – інтегральну 3D модель професійної ідентичності.

В результаті факторизації було відокремлено чинники, що відображають сутність моделі: еталонний образ професії, диференційно - психологічний потенціал та індивідуальна психосемантична матриця. Визначено компонентний склад виділених факторів, що вмістили в себе від 3 до 5 змінних, з максимальним факторним навантаженням. Обчислено індекси згоди. Емпірично доведено чотири ієрархічних рівня професійної ідентичності, а саме: когнітивний, асоціативний, автономний та інтегральний. Доведено високу тісноту зв'язку в сукупній картині уявлень про ідеальний образ педагога – організатора в виділених групах з різним рівнем професійної ідентичності. Доведено, що професійна мотивація на всіх рівнях професійної ідентичності, має подібний характер. Виявлено та описано психологічні особливості і оцінювалась можливість формуючого впливу щодо становлення та розвитку професійної ідентичності в умовах закладу рекреації.

Сумісно з науковим керівником розроблено оригінальний психодіагностичний комплекс: опитувальник «Особистий професійний вектор» (С.М. Симоненко, О.В. Костюніна); «Опитувальник дослідження психологічних особливостей професійної ідентичності педагогів - організаторів установи рекреації» (С.М. Симоненко, О.В. Костюніна); опитувальник «Модель індивідуальної психологічної стійкості» (С.М. Симоненко, О.В. Костюніна), дискурсивно – графічний тест (О.В. Костюніна). Проведена психометрична перевірка і отримано підтвердження валідності та надійності оригінальних авторських методик та отримані задовільні психометричні показники.

Проведено візуально – когнітивний формуючий експеримент, який сприяє розвитку відповідальності, активності, через стимулювання до саморозвитку та детермінує формування професійної ідентичності. Оцінка статистичної достовірності відмінностей в показниках експериментальної групи до і після проведення формуючого експерименту виявила достовірну різницю в рівні розвитку показників, які детермінують формування професійної ідентичності, що вказує на його валідність і ефективність проведення.

Ключові слова: професійна ідентичність, психологічні особливості, рекреація, структурно – інтегральна 3D модель професійної ідентичності, ієрархічні рівні професійної ідентичності, формуючий експеримент.

ANNOTATION

Kostiunina O.V. Psychological features of the formation of professional identity of a teacher-organiser in the conditions of recreational institutions. – Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Psychological Sciences, specialty 19.00.07 - Pedagogical and Age Psychology - State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky», Odesa, 2024.

The dissertation presents the results of a study of the psychological features of professional identity formation in the conditions of a recreation facility. The professional identity of a teacher - organiser of a recreational institution is considered as a socially conditioned personal mental construct, which is formed indirectly in the process of socialisation and professionalisation of a person, taking into account personal experience of interaction with representatives of reference groups, based on a set of knowledge, skills and abilities, unique professional behaviour and style of thinking. Based on the theoretical analysis of research in the field of psychology of professional identity and authentic professional experience, a structurally integral 3D model of professional identity has been developed.

As a result of factorisation, the factors reflecting the essence of the model were identified: the reference image of the profession, differential psychological potential and individual psychosemantic matrix. The component composition of the selected factors, which included from 3 to 5 variables, with the maximum factor loadings, is determined. The agreement indices are calculated. Four hierarchical levels of professional identity are empirically proved, namely: cognitive, associative, autonomous and integral. The high closeness of connection in the aggregate picture of ideas about the ideal image of a teacher-organiser in the selected groups with different levels of professional identity is proved. It is proved that professional motivation at all levels of professional identity is of a similar nature. The psychological features were identified and described, and the possibility of formative influence on the formation and development of professional identity in the conditions of a recreation facility was assessed.

Together with the scientific supervisor, an original psychodiagnostic complex was developed: the questionnaire "Personal Professional Vector" (S.M. Simonenko, O.V.Kostiunina); "Questionnaire for studying the psychological characteristics of the professional identity of teachers - organisers of recreation institutions" (S.M. Simonenko, O.V. Kostiunina); questionnaire "Model of individual psychological stability" (S.M.Simonenko, O. V. Kostiunina), discourse and graphic test (O.V. Kostiunina). A psychometric test conducted and confirmation of the validity and reliability of the original author's methods was obtained and satisfactory psychometric indicators were obtained.

A visual-cognitive formative experiment was conducted, which promotes the development of responsibility, activity, through stimulation for self-development and determines the formation of professional identity. The assessment of the statistical significance of differences in the indicators of the experimental group before and after the formative experiment revealed a significant difference in the level of development of

indicators that determine the formation of professional identity which indicates its validity and effectiveness.

Key words: professional identity, psychological characteristics, recreation, structurally integrated 3D model of professional identity, hierarchical levels of professional identity, formative experiment.